

מפעל משנה תורה

לכל ידידנו ומוקירנו, שלום וברכה

ספר משנה תורה מקיף את החזון של העם היהודי לפרטי פרטיו, באופן שלם המעורר השראה והמוביל את הלומד להכיר את עולמה השלם של היהדות: החל ממעשה בראשית ומעשה מרכבה, דרך חייו של הפרט, חייו של הציבור בארץ, המוסדות המכוננים של העם: המקדש, המשפט והמלוכה, וכלה בתיאור חי של ימות האידיאל.

מפעל משנה תורה הפיק מהדורה מחודשת של הספר, מדויקת כפי שיצאה מתחת יד הרמב"ם, ללא צנזורה נוצרית וללא שיבושי הגלות, עם מפתחות כדי לפתוח שערים שכל אדם מישראל יוכל להכיר את החזון היהודי הכה דרוש למנהיגות היהודית.

סדרת ביאורי הכיס עם הנוסח המדויק, כותרות הפרקים והביאור התמציתי, הולכת ונפוצה, וכבר הגענו בעזרת ה' ברוך הוא למחצית משנה תורה. התגובות מעודדות ביותר. נשמח אם תוכלו לסייע בכל דבר שתראו לנכון: בין בעיצוב ואיורים, בין בתרומה כנדבת לבכם, להוצאה מוגדלת של הספר.

**בברכה,
העורכים**

מפעל משנה תורה

בהוקרה לידידי המפעל לשנת תשע"א
**

**רבנו משה בן מימון (הרמב"ם)
משנה תורה, ספר זמנים, הלכות מגילה וחנוכה
פרקים א-ב: פורים. ג-ד: חנוכה**
*

**מדויק, מנוקד ומבואר
כולל נספח קריאת ההלל**

מבאר ועורך ראשי: יוחאי מקבילי
עורכי משנה: ד"ר יחיאל קארה והלל גרשוני
הכין וסידר לדפוס: קובי עציון

תודה להגהתו של הרב יואל קטן שליט"א
נשמח לקבל תגובות והארות בדוא"ל
rambam4u@gmail.com
077-4167003

© כל הזכויות שמורות
בהגדלה מתוך מהדורת הכיס של ספר זמנים,
[http:// www.mishnetorah.com](http://www.mishnetorah.com)
נשמח אם תפיצו את הביאור הלאה

הנוסח מדויק עפ"י כתבי היד המשובחים ביותר, ומסתמך בראש על עבודתו המפוארת של הרב יוסף קאפח זצ"ל, על עבודת הרב רבינוביץ שליט"א, ועל עבודת מכון ממרא, חילופי הנוסח במהדורת פרנקל ועיון בכתבי יד מעולים. הביאור – עבודת ליקוט ועריכה של הרמב"ם עצמו מכתביו האחרים, ופרשני הרמב"ם והתלמוד.

הַלְכוֹת מְגִלָּה וְחִנּוּכָה

יש בכללן שתי מצוות עשה מדברי סופרים, ואינן מן המניין. ובאור שתי מצוות אלו בפרקים אלו.

פָּרֶק רֵאשׁוֹן

מצות הקריאה וזמנה

מצות הקריאה

א קריאת המגלה בזמנה - מצות עשה מדברי סופרים; והדברים ידועים שהיא תקנת נביאים. והכל חייבין בקריאתה: אנשים ונשים וגרים ועבדים משחררין. ומחנכין את הקטנים לקרותה. ואפלו כהנים בעבודתם מבטלין עבודתם ובאין לשמע מקרא מגלה. וכן מבטלים תלמוד תורה למקרא מגלה; קל וחמר לשאר מצוות שלתורה, כלן נדחין מפני מקרא מגלה. ואין לה דבר שנדחה מקרא מגלה מפניו, חוץ ממת שאין לו קוברין, שהפוגע בו קוברו תחלה ואחר כך קורא.

ב אחד הקורא ואחד השומע מן הקורא יצא ידי חובתו; והוא שישמע ממי שהוא חייב בקריאתה. לפיכך, אם היה הקורא קטן או שוטה - השומע ממנו לא יצא.

ג מצוה לקרות את כלה. ומצוה לקרותה בלילה וביום. וכל הלילה פשוט לקריאת הלילה, וכל היום פשוט לקריאת היום. ומברך קדם קריאתה בלילה שלש ברכות: "ברוך אתה יי

מדברי סופרים - מתקנת חכמים, מדרבנן. ואינן מן המניין - אינן ממניין תרי"ג מצוות אלא מתקנת חכמים. טעם קריאת המגילה בפורים: "שהנביאים עם בית דין תיקנו וציוו לקרות המגילה בעונתה, כדי להזכיר שבחיו של הקדוש ברוך הוא ותשועות שעשה לנו, והיה קרוב לשווענו, כדי לברכו ולהללו וכדי להודיע לדורות הבאים שאמת מה שהבטיחנו בתורה: 'ומי גוי גדול אשר לו אלוהים קרובים אליו'. ועל דרך זו היא כל מצוה ומצוה שהיא מדברי סופרים, בין עשה ובין לא תעשה" (הקדמה, סוף מניין המצוות). וכמו מגילה, כן עניינו של חנוכה.

א נביאים - חגי זכריה ומלאכי שהיו בין אנשי כנסת הגדולה (שם); הקדמה למשנה תורה ז; בבלי מגילב ב, ע"א. **עבדים משחררין** - עבד כנעני שנטבל לשם עבדות ונשתחרר, טובל ודינו כישראל לכל דבר (איסורי ביאה יב, ז; יג, ב). **הקטנים** - הבן פחות מבן 13, והבת פחות מ-12, שהם חייבים בקריאת המגילה מדין חינוך (נחלות יא, ו). **כהנים בעבודתם** - בבית המקדש. **מת שאין לו קוברין** - שאין מי שיקבור אותו, והוא הקרוי 'מת מצוה'. **שהפוגע בו** - מי שהמת מזדמן לפניו. **ב** והוא - בתנאי. **שוטה** - חסר דעת.

אלהינו מלך העולם, אשר קדשנו במצוותיו וצונו על מקרא מגלה", "ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם, שעשה נסים לאבותינו בימים ההם בזמן הזה", "ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם, שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה". וביום אינו חוזר ומברך 'שהחיינו'. ומקום שנהגו לברך אחריה - מברך "ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם, האל הרב את ריבנו, והדן את דיננו, והנוקם את נקמתנו, והנפרע לנו מצרינו, והמשלם גמול לכל אויבי נפשנו. ברוך אתה יי, האל הנפרע לעמו ישראל מכל צריהם, האל המושיע".

זמני הקריאה

ד אי זה הוא זמן קריאתה? זמנים הרבה תקנו לה, שנאמר: "בזמניהם" (אסתר ט, לא). ואלו הם זמני קריאתה: כל מדינה שהיתה מקפת חומה בימי הושע בן נון, בין בארץ בין בחוצה לארץ, אף על פי שאין לה עכשו חומה - קורין בחמשה עשר לאדר; ומדינה זו היא הנקראת 'כרך'. וכל מדינה שלא היתה מקפת חומה בימות הושע, אף על פי שהיא מקפת עתה - קוראין בארבעה עשר; ומדינה זו היא הנקראת 'עיר'.

ה שושן הבירה - אף על פי שלא היתה מקפת חומה בימי הושע, קוראין בחמשה עשר, שבה היה הנס, שנאמר: "ונוח בחמשה עשר בו" (שם ט, יח). ולמה תלו הדבר בימי הושע? כדי לחלק כבוד לארץ ישראל, שהיתה חרבה באותו הזמן, כדי שיהיו קוראין כבני שושן, ויחשבו כאלו הם כרפינ מקפין, אף על פי שהם עתה חרכין, הואיל והיו מקפין בימי הושע, ויהיה זכרון לארץ ישראל בנס זה.

ו בני הכפרים שאינם מתקבצים בבתי כנסיות אלא בשני ובחמישי - תקנו להם שיהיו מקדימין וקוראים ביום הכניסה. כיצד? אם חל ארבעה עשר להיות בשני או בחמישי - קוראין בו ביום; ואם חל להיות ביום אחר חוץ משני וחמישי -

א והנפרע לנו מצרינו - המשלם לאויבנו כגמולם. **ד** מדינה - עיר. **בימי הושע** - בן נון - בזמן כיבוש הארץ. **ה** שושן - הייתה מוקפת חומה בזמן התרחשות המאורעות הנזכרים במגילה. **ו** בשני ובחמישי - הם ימי הכניסה (=ההתכנסות) לשמיעת הקריאה בספר תורה (פה"מ מגילה א, א; תפילה יב, א).

מקדימין וקוראין בשני או בחמישי הסמוך לארבעה עשר.

ז כיצד? חל ארבעה עשר להיות באחד בשבת - מקדימין וקוראין בחמישי, שהוא יום אחד עשר; חל להיות בשלישי - קוראין בשני, שהוא יום שלשה עשר; חל להיות ברביעי - קוראין בשני, שהוא יום שנים עשר. וכל אלו שמקדימין וקוראין קדם ארבעה עשר - אין קוראין אותה בפחות מעשרה.

ח כפר שאין נכנסין בו בשני ובחמישי - אין קוראין אותה אלא בארבעה עשר. ועיר שאין בה עשרה בטלנין קבועין בבית הכנסת לצרכי צבור - הרי היא ככפר, ומקדימין וקוראין ביום הפניסה. ואם אין בעיר עשרה בני אדם - תקנתו קלקלתו, והרי הם כאנשי עיר גדולה, ואין קוראין אלא בארבעה עשר.

ט במה דברים אמורים שמקדימין וקוראין ביום הפניסה? בזמן שיש להם לישראל מלכות. אבל בזמן הזה אין קוראין אותה אלא בזמנה, שהוא יום ארבעה עשר ויום חמשה עשר: בני כפרים ובני עירות קוראין בארבעה עשר, ובני כרפין קוראין בחמשה עשר.

י בן עיר שהלך לכרך, ובן כרך שהלך לעיר: אם היתה דעתו לחזור למקומו בזמן קריאה, ונתעכב ולא חזר - קורא במקומו; ואם לא היה בדעתו לחזור אלא אחר זמן הקריאה - קורא עם אנשי המקום שהוא שם. וכרך וכל הסמוך לו וכל הנראה עמו,

(ח) שאין נכנסין - שאין מתכנסים. בטלנין - מצאנו בדברי רבנו שני פירושים (למושג זה: א) אנשים המוכנים להיבטל ממלאכתם ולעסוק בצורכי ציבור בבית הכנסת (שו"ת קכג). ב) אנשים שאינם עוסקים במלאכה כלל אלא בצורכי הציבור, כגון קריאה בתורה ולימוד בבית הכנסת (פה"מ: מגילה א, ג; סנהדרין א, ו). תקנתו קלקלתו - תקנתו שיהא נידון ככפר גורמת לקלקלתו, שהרי אין מקדימין בפחות מעשרה (הלכה ז). ט מלכות - שלטון שיש לו יכולת לכוף על קיום המצוות בשלמות (פה"מ מגילה א, א). והיום "אין בנו כוח להעמיד משפטי הדת על תילם" (סנהדרין כא, ה). י דעתו לחזור למקומו בזמן קריאה - של רוב העולם, שהוא בצאת החוכבים של ליל ארבעה עשר (פה"מ מגילה ב, א), והיא השעה הקובעת את מעמדו של האדם לעניין קריאת המגילה, בין שהוא במקום פרוז בין שהוא במקום מוקף (ק, י). השמוך לו - הקרוב אליו, אף אם אינו נראה, כגון ישוב הנמצא בגיא. הנראה עמו - שהעומד במרחק כקילומטר ממנו (ק) רואה את המקום הסמוך לדרך כשייך לדרך, אף אם אינו סמוך לו.

אם אין ביניהם יתר על אלפים אמה - הרי זה ככרך, וקוראין בחמשה עשר.

יא עיר שהיא ספק, ואין ידוע אם היתה מקפת חומה בימות יהושע בן נון או אחר כן הקפה - קוראין בשני הימים, שהם ארבעה עשר וחמשה עשר, ובליליהן. ומברכין על קריאתה בארבעה עשר בלבד, הואיל והוא זמן קריאתה לרב העולם.

יב קראו את המגלה באדר, ואחר כך עברו בית דין את השנה - חוזרין וקוראין אותה באדר השני בזמנה.

הקריאה בשבת

יג אין קוראין את המגלה בשבת, גזרה שמא יטלנה בידו וילך אצל מי שהוא בקי לקרותה, ויעבירנה ארבע אמות ברשות הרבים; שהכל חיבים בקריאתה, ואין הכל בקיאין בקריאתה. לפיכך, אם חל זמן קריאתה בשבת - מקדימין וקוראין אותה קדם השבת, ושואלין ודורשין בהלכות פורים באותה שבת, כדי להזכיר שהוא פורים.

יד כיצד? יום ארבעה עשר שחל להיות בשבת - בני עירות מקדימין וקוראין בערב שבת, ובני כפרים קוראים בזמנם באחד בשבת. חל יום חמשה עשר להיות בשבת - בני כפרים מקדימין וקוראין בערב שבת, שהוא יום ארבעה עשר, ובני עירות קוראין בו ביום, שהוא זמנם, ונמצאו הכל קוראין בארבעה עשר.

פרק שני

הקריאה והמגילה;
מצוות היום

המגילה - קריאתה וכשרותה

א הקורא את המגלה למפרע - לא יצא. קרא, ושכח פסוק אחד, וקרא פסוק שני לו, וחזר וקרא פסוק ששכח, וחזר וקרא

אלפים אמה - כקילומטר. יב עברו... את השנה - הוסיפו לשנה אדר שני. יג בקי לקרותה - יודע לקרוא אותה היטב. ויעבירנה ארבע אמות ברשות הרבים - שהוא אסור מן התורה (שבת יב, ח). ושואלין ודורשין - הרב משיב לשאלות הציבור ומלמד את הלכות הפורים.

א למפרע - בהיפוך סדר הפסוקים, כגון שקורא פסוק ואחר כך קורא את הפסוק שלפניו (פה"מ ברכות ב, א). פסוק שני לו - הפסוק הבא אחריו.

פסוק שלישי - לא יצא, מפני שקרא פסוק אחד למפרע. אלא כיצד עושה? מתחיל מפסוק שני ששכח, וקורא על הסדר.

ב מצא צבור שקראו חציה, לא יאמר: אקרא חצי האחרון עם הצבור ואחור ואקרא חצי ראשון, שזה קורא למפרע; אלא קורא מתחלה ועד סוף על הסדר. קרא ושהה מעט וחזר וקרא - אף על פי ששהה כדי לגמר את כלה, הואיל וקרא על הסדר, יצא.

ג הקורא את המגלה על פה - לא יצא ידי חובתו. הלועז ששמע את המגלה הכתובה בלשון הקדש ובכתב הקדש - אף על פי שאינו יודע מה הן אומרים, יצא ידי חובתו. וכן אם היתה כתובה יונית ושמעה - יצא, אף על פי שאינו מכיר, ואפלו היה השומע עברי.

ד היתה כתובה תרגום, או בלשון אחרת מלשונות הגויים - לא יצא ידי חובתו בקריאתה אלא המכיר אותה לשון בלבד; והוא שתהיה כתובה בכתב אותה לשון. אבל אם היתה כתובה בכתב עברי, וקראה ארמית לארמי - לא יצא, שנמצא זה קורא על פה, וכיון שלא יצא הקורא ידי חובתו, לא יצא השומע ממנו.

ה הקורא את המגלה בלא פונה - לא יצא. כיצד? היה כותבה או דורשה או מגיחה: אם כון לבו לצאת בקריאה זו - יצא; ואם לא כון לבו - לא יצא. קרא והוא מתנמנם - הואיל ולא

(ב) שהה - המתין. (ג) לוועז - דובר שפה זרה. לשון הקדש - קריאה עברית. פתב הקדש - כתב באותיות עבריות ככתב ביאור זה, הנקרא 'כתב אשורי'. לדוגמה: המילה 'sefer' בכתב לטיני בלשון עברית (קרא: ספר). היתה פתובה יונית - בכתב ובלשון. בתחילה התירו לכתוב ביוונית בדומה לכתב הקודש, משום שנתפרסם אצלם התנייך שתורגם ליוונית בתרגום השבעים, ולשון זו נעשתה כלשונם, ואף הייתה לשון זו חשובה בעיניהם (פה"מ מגילה ב, א). וכעת כותבים ספרי תורה רק בכתב אשורי מפני ש"כבר נשתקע יויוני מן העולם, ונשתבש ואבד" (תפילין א, טו). (ד) תרגום - ארמית. מלשונות הגויים - שפות זרות. פתובה בכתב אותה לשון - שתהא כתובה בלשון שהוא הוגה, אף אם היא כתובה באותיות של לשון אחרת, כגון שקרא ערבית הכתובה באותיות עבריות - יצא. ובלבד שלא יקרא את המגילה על פה (כסי"מ, קי). לכן יש מי שהוגים: בפתב. פירוש אחר: שיהא הכתב בשפה שהמגילה כתובה בה (י). פתב עברי - הכתב העברי העתיק (הא אבות הטומאות ט, ט). וקראה ארמית לארמי - שתרגם אותה תוך כדי קריאתה. (ה) דורשה - קורא פסוקים ודורשם. מגיחה - מוודא שאין בה שגיאות, ותוך כדי כך קורא את פסוקי המגילה. מתנמנם - "מי שאינו לא ער ולא נרדם" (קריית שמע ב"ב) והוא

נרדם בשנה, יצא.

ו במה דברים אמורים שהמכון לבו בכתובתה יצא? בשנתכון לצאת בקריאה שקרא בספר שמעתיק ממנו בשעה שהוא כותב. אבל אם נתפון לצאת בקריאת זו שכותב - לא יצא, שאינו יוצא ידי חובתו אלא בקריאתה מספר שכלה כתובה בו בשעת קריאה.

ז הקורא את המגלה, וטעה בקריאתה וקרא קריאה משבשת - יצא, לפי שאין מדקדקין בקריאתה. קראה עומד או יושב - יצא, ואפלו בצבור; אבל לא יקרא בצבור יושב לכתחלה, מפני כבוד צבור. קראה שנים, אפלו עשרה כאחד - יצאו הקוראים והשומעים מן הקוראים. וקורא אותה גדול עם הקטן, ואפלו בצבור.

ח אין קוראין בצבור במגלה הכתובה בין הכתובים, ואם קרא - לא יצא, אלא אם כן היתה יתרה על שאר הידיעות או חסרה, כדי שיהיה לה הכר. אבל יחיד קורא בה, ואפלו אינה חסרה ולא יתרה, ויוצא בה ידי חובתו.

ט אין כותבין את המגלה אלא בדיו על הגויל או על הקלף, כספר תורה. ואם כתבה במי עפצא וקלקנתוס - פשרה. כתבה בשאר מיני צבעונין - פסולה. וצריכה שרטוט, פתורה עצמה.

"ישומע מי שמדבר ועונה לקורא לו" (פה"מ פסחים י, ח), אך אינו מסוגל להשיב על שאלה המצריכה ריכוז של המחשבה, ואם מזכירים לו את התשובה, הוא נזכר בה (בבלי מגילה יח, ב). (ו) בספר שמעתיק ממנו - הכתוב כהלכתו. זו שפותב - המגילה שהוא כותב עתה. (ז) שאין מדקדקין בקריאתה - נחלקו המפרשים אם מדובר גם בטעויות שיש בהן שינוי משמעות. פאחד - ביחד. (ח) במגלה הכתובה בין הכתובים - כגון שכתובים עמה מגילת רות וקוהלת ושאר ספרי כתובים. היתה יתרה - המגילה שבין הכתובים גדולה יותר. חסרה - יריעותיה קצרות יותר. הפך - שיהא ניכר עתה שמדובר בקריאה מיוחדת לצורך פרסום הנס. (ט) הגויל - שלושה עורות הן: גויל, קלף ודוכוסטוס. עור מעובד נקרא 'גויל', אך אפשר להפריד את הגויל לשני עורות: החלק שמול השער נקרא 'דוכוסטוס' והחלק שמול הבשר נקרא 'קלף' (תפילין א, ו-ז). מי עפצא - העפץ הוא גידול שנוצר בצמחים שונים כתגובה לעקיצות של חרקים. העפצים מתפתחים על עצי אלון (Quercus) וצורתם ככדור. לאחר כתיבתם והשרייתם במים (מי עפצא) הם משמשים לייצור דיו שחור, לעיבוד עור ועוד. קלקנתוס - גפרת הברזל, FeSO₄ (שריית קלו), אך ייתכן שהכוונה לגפרת הנחושת CuSO₄. מקלקנתוס המושרה במי עפצא, ניתן לייצר צבע שחור עמיד (שבת ט, יד). בשאר מיני צבעונין - בצבעים אחרים. וצריכה שרטוט פתורה עצמה - חריטת שורות על הקלף לפני הכתיבה, כדי שתהא הכתיבה מיושרת ויפה. "הלכה למשה מסיני שאין כותבין ספר תורה

ואין העור שלה צריך עבדה לשמה. היתה כתובה על הנזיר או על עור שאינו מעבד, או שכתבה גוי או מין - פסולה.

י' היו בה אותיות מטשטשות או מקרעות: אם רשומן נכר - אפלו היו רבה, כשרה; ואם אין רשומן נכר: אם היה רבה שלם - כשרה; ואם לאו - פסולה. השמיט בה הסופר אותיות או פסוקים, וקראן הקורא על פה - יצא.

יא המגלה צריכה תפירה, עד שיהיו כל עורותיה מגלה אחת. ואינה נתפרת אלא בגידין, כספר תורה. ואם תפרה שלא בגידין - פסולה. ואינו צריך לתפור את כל היריעה כספר, אלא אפלו תפור בגידין שלש תפירות בקצה היריעה ושלש באמצעה ושלש בקצה השנית - כשרה, מפני שנקראת "אגרת" (אסתר ט, כו; ט, כט).

יב וצריך הקורא לקרות עשרת בני המן ו"עשרת" (שם ט, ו-י) בנשימה אחת, כדי להודיע לעם שכלם נתלו ונהרגו כאחד. ומנהג כל ישראל שהקורא את המגלה קורא ופושט כאגרת, וכשיגמר, חוזר וכורכה כלה ומברך.

שאר מצוות היום

יג שני הימים האלו, שהם ארבעה עשר וחמשה עשר - אסורין בספד ותענית לכל אדם בכל מקום: בין לבני כרכים, שהם עושין חמשה עשר בלבד, בין לבני עירות, שהם עושין ארבעה עשר בלבד. ושני הימים אסורים בספד ותענית באדר הראשון כאדר השני. אנשי כפרים שהקדימו וקראו בשני או

ולא מוזהא אלא בשרטוט" (תפילין א, יב). ואין העור שלה צריך עבדה לשמה - עיבוד העור אינו חייב להיות לצורך מגילה. מין - יהודי שנמשך ברוב סכלותו ותאוותו לכפור באחד מעיקרי התורה - מושגי ייחוד הבורא, הנבואה, התורה שבעל פה, התורה שבכתב ועוד - וסופו להיות משומד בפועל ואף עובד עבודה זרה (עבודה זרה ב, א-ה; פה"מ חולין א, ב; תשובה ג, ז; רוצח ד, י; ממרים ג, א-ג). (י' רשומן נכר - שאפשר לזהות את האותיות. יא) בגידין - מיתרים של שרירי עקב בהמה או חיה טהורה: "ויהו לבנים קשים, ומרככין אותן באבנים וכיוצא בהן עד שיעשו כפשתן, וטווין אותן ושזורין אותן, ובהן תופרין התפילין ויריעות ספר תורה" (תפילין וספר תורה ג, ט). ואינו צריך לתפור וכו' - תפירה רצופה לכל אורך הדרך, כספר תורה (שם ט, יג-יד). מפני שנקראת אגרת - ולכן דינה קל מדין ספר תורה. יב) כאגרת - בלי לגלול אותה. בורכה - מגלגל אותה. יג) ספד - הספד, אמירת דברי כבוד על המת. תענית - צום. כרכים - בהלכות שלפנינו הכרך הוא עיר שהייתה מוקפת חומה בימי יהושע בן נון. כל עיר אחרת נקראת עיר. ראה א, ד. אנשי כפרים שהקדימו - ראה לעיל א, ו-ט.

בחמישי הסמוך לפורים - מתרים בספד ותענית ביום קריאתה, ואסורין בשני הימים האלו, אף על פי שאין קוראין בהם.

יד מצות יום ארבעה עשר לבני כפרים ועירות, ויום חמשה עשר לבני כרכים - להיותם ימי משתה ושמחה, ומשלוח מנות לרעים, ומתנות לאביונים. ומתיר בעשית מלאכה, ואף על פי כן אין ראוי לעשות בו מלאכה. אמרו חכמים: כל העושה מלאכה ביום פורים - אינו רואה סימן ברכה.

בני כפרים שקדמו וקראו בשני או בחמישי - אם חלקו מעות לאביונים ביום קריאתם, יצאו. אבל המשתה והשמחה - אין עושין אותה אלא בארבעה עשר, ואם הקדימו - לא יצאו. וסעודת פורים שעשיה בלילה - לא יצא ידי חובתו.

טו כיצד חובת סעודה זו? שיאכל בשר, ויתקן סעודה נאה כפי אשר תמצא ידו, ושותה יין עד שישתכר וירדם בשכרות.

וכן חייב לשלח שתי מנות שלבשר או שלמיני תבשיל או שני מיני אכלין לחברו, שנאמר: "ומשלח מנות איש לרעהו" (שם ט, יט; ט, כב) - שתי מנות לאדם אחר. וכל המרבה לשלח לרעים - משבח. ואם אין לו - מחליף עם חברו: זה שולח לזה סעודתו, וזה שולח לזה סעודתו, כדי לקיים "ומשלח מנות איש לרעהו".

טז וחייב לחלק לעניים ביום הפורים, אין פחות משני עניים, נותן לכל אחד מתנה אחת: או מעות או מיני תבשיל או מיני אכלין, שנאמר: "ומתנות לאביונים" (שם ט, כב) - שתי מתנות לשני עניים. ואין מדקדקין במעות פורים, אלא כל הפושט ידו לטל - נותנין לו. ואין משנין מעות פורים לצדקה אחרת.

יד) אינו רואה סימן ברכה - בשכר שהשתכר באותה מלאכה שעשה. טו) ויתקן - יכין. כפי אשר תמצא ידו - כמידת יכולתו הכלכלית. וירדם בשכרות - ולא שיתהולל בסכלות (ראה אזהרות רבנו: דעות ה, ג; שביתת יום טוב ו, כ). טז) ואין מדקדקין - לבדוק אם עני זה ראוי לצדקה. נותנין לו - לעומת שאר ימות השנה, שבהם "עני המחזר על הפתחים [כגון שאין מכירים אותו], אין נזקקין [לכלומר, אין צורך או חובה לתת] לו מתנה מרובה, אבל נותנין לו מתנה מועטת. ואסור להשיב ריקם פני עני שביקש נדבה, ואפילו אתה נותן לו גרוגרת אחת" (מתנות עניים ז, ז). מעות פורים - מעות שנגבו למתנות לאביונים. לצדקה אחרת - לא

יז מוטב לאדם להרבות במתנות אביונים מלהרבות בסעודתו ובשלוח לרעיו, שאין שם שמחה גדולה ומפארה אלא לשמח לב עניים ויתומים ואלמנות וגרים; שהמשמח לב האמללים האלו - מדמה בשכינה, שנאמר: "להחיות רוח שפלים ולהחיות לב נדכאים" (ישעיה נז, טו).

חשיבות המגילה וימי הפורים

יח כל ספרי הנביאים וכל הכתובים עתידין לבטל לימות המשיח, חוץ ממגלת אסתר; הרי היא קימת כחמשה חמשי תורה וכהלכות שלתורה שבעל פה, שאינן בטלין לעולם. ואף על פי שכל זכרון הצרות יבטל, שנאמר: "כי נשכחו הצרות הראשונות..." (שם סה, טו), ימי הפורים לא יבטלו, שנאמר: "וימי הפורים האלה לא יעברו מתוך היהודים, וזכרם לא יסוף מזרעם" (אסתר ט, כח).

פרק שלישי

ימי החנוכה;
קריאת ההלל

הרקע ומצוות החנוכה

א בבית שני, כשמלכו יון, גזרו גזרות על ישראל, ובטלו דתם, ולא הניחו אותם לעסק בתורה ובמצוות, ופשטו ידם בממונם ובבנותיהם, ונכנסו להיכל, ופרצו בו פרצות וטמאו הסהרות, וצר להם לישראל מאד מפניהם, ולחצום לחץ גדול, עד שרחם עליהם אלהי אבותינו והושיעם מידם, וגברו בני חשמונאי הכהנים הגדולים והרגום, והושיעו ישראל מידם, והעמידו מלך מן הכהנים, וחזרה מלכות לישראל יתר על מאתים שנים, עד החרבן השני.

נותנים אותם באותו יום לסעודת עניים. (יז) שאין שם - שאין המילה ישם' תורגמה מהסגנון הערבי, ואין משמעה ציון מקום. שנאמר: "כי כה אמר רם ונשא, שכן עד וקדוש שמו, מרום וקדוש אשכנז, ואת דכא ושפל רוח, להחיות רוח שפלים, ולהחיות לב נדכאים". (יח) עתידין לבטל - כנראה הכוונה למעמדם ככתבי הקודש, שאז תחזור הנבואה לישראל. יסוף - יסתיים.

א) בבית שני - בזמן שביית המקדש השני היה קיים. מרד החשמונאים פרץ בערך בשנת 167 לפני הספירה, וטיהור המקדש היה שלוש שנים לאחר מכן. ובבנותיהם - שהיו גוזרים על כל בתולה הנישאת שתיבעל לשר הצבא תחילה (כתובות ג, ב). להיכל - המבנה המרכזי והמקודש בבית המקדש (בית הנבירה א, ה). פרוצות - פרצו את החומות, את השערים ואת המחיצות שבבית המקדש. והושיעם מידם... והושיעו ישראל מידם - הניצחון הצבאי היה נס וישועה מן השמיים. עד החרבן השני - לפי מסורת רבנו, בשנת 3829 ליצירה, שהיא שנת 69 לספירה (ראה קידוש החודש יא, טו).

ב וכשגברו ישראל על אויביהם ואבדום - בחמשה ועשרים בחדש כסלו היה, ונכנסו להיכל ולא מצאו שמן טהור אלא פך אחד, ולא היה בו להדליק אלא יום אחד בלבד, והדליקו ממנו גרות המערכה שמונה ימים, עד שכתשו זיתים והוציאו שמן טהור.

ג ומפני זה התקינו חכמים שבאותו הדור שיהיו שמונת הימים האלו, שתחלתם מלילי חמשה ועשרים בכסלו, ימי שמחה והלל. ומדליקין בהם הגרות בערב על פתחי הבתים בכל לילה ולילה משמונת הלילות. וימים אלו הן הנקראין 'חנכה', והן אסורין בספר ותענית כימי הפורים, והדלקת הגרות בהם מצוה מדברי סופרים בקריאת המגלה.

ברכות נרות חנוכה

ד כל שחיב בקריאת המגלה - חיב בהדלקת נר חנכה. והמדליק אותה בלילה הראשון - מברך שלש ברכות: "ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם, אשר קדשנו במצוותיו וצונו להדליק נר שלחנכה", "ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם, שעשה נסים לאבותינו בימים ההם בזמן הזה", "ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם, שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה". וכל הרואה אותה - מברך שתיים: 'שעשה נסים לאבותינו' ו'שהחיינו'. ובשאר הלילות - המדליק מברך שתיים, והרואה מברך אחת, שאין מברכין 'שהחיינו' אלא בלילה הראשון.

מצנת החלל

ה בכל יום ויום משמונת הימים האלו גומרין את ההלל, ומברך לפניו "ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם, אשר קדשנו

ב) פך - כד שמן קטן. גרות המערכה - של מנורת המקדש. ג) הלל - פרקים קיג-קיא בתהילים (להלן הלכה ה). חנכה - לשון "חנוכת המזבח" (במדבר ז, י). והפסוקים שם נקראים בחנוכה, ראה תפילה יג, יז). למשמעות המילה, אומר רבנו הרמב"ם: "וענין החינוך - ההרגל... והושאלה מילת חינוך בדברים אלה להתחלת העשייה, כאילו מרגילים כלי זה לעבודה זו, על דרך הדמיון לאדם בתחילת לימודו מדע מסוים או מידות מסוימות שיתרגל בהם עד שייקלטו בו כתכונה" (פה"מ מנחות ד, ד). ספד - הספד, אמירת דברי כבוד על המת. תענית - צום. מדברי סופרים - מתקנת חכמים. ד) כל שחיב בקריאת המגלה - כל איש ואישה מישראל, ומחנכים את הקטנים (לעיל א, א). ה) הרואה אותה - בשעת ההדלקה בלבד (ראה ד, ה), אף אם כבר בירך, ומברך אף כמה פעמים (שו"ת רכב). ה) גומרין את ההלל - קוראים את פרקי ההלל בלא לדלג על פסוקים.

במצוותיו וצונו לגמר את ההלל", בין יחיד בין צבור. אף על פי שקריאת ההלל מצוה מדברי סופרים, מברך עליה אשר קדשנו במצוותיו וצונו, כדרך שמברך על המגלה ועל הערוב; שכל ודאי שלדבריהם - מברכין עליו. אבל דבר שהוא מדבריהם, ועקר עשייתם לו מפני הספק, כגון מעשר דמאי - אין מברכים עליו. ולמה מברכים על יום טוב שני, והם לא תקנוהו אלא מפני הספק? כדי שלא יזלזלו בו.

ו לא הלל חנכה בלבד הוא שמדברי סופרים, אלא קריאת ההלל לעולם מדברי סופרים בכל הימים שגומרין בהם את ההלל. ושמונה עשר יום בשנה מצוה לגמר בהם את ההלל, ואלו הם: שמונת ימי החג, ושמונת ימי חנכה, וראשון שלפסח, ויום עצרת. אבל ראש השנה ויום הכפורים - אין בהם הלל, לפי שהם ימי תשובה ויראה ופחד, לא ימי שמחה יתרה. ולא תקנו הלל בפורים, שקריאת המגלה היא ההלל.

ז מקומות שעושים ימים טובים שני ימים - גומרים את ההלל באחד ועשרים יום: בתשעת ימי החג, ושמונת ימי חנכה, ושני ימים שלפסח, ושני ימים שלעצרת. אבל בראשי חודשים - קריאת ההלל מנהג, ואינה מצוה. ומנהג זה -

צבור - תפילה במניין. ערוב - שם כולל לכמה עניינים שחיובם מדברי סופרים: עירוב חצרות - שיתוף במאכל בין דיירי הבתים שבחצר, כדי שתיחשב החצר המשותפת להם רשות היחיד לעניין הטלטול בשבת (ראה עירובין א-ה; ולברכות, ראה א,טז); עירוב תחומין - הנחת מאכל במקום מסוים מחוץ לעיר, המסמלת את כוונת האדם לשבות באותו מקום כדי להחזיר לו ללכת בשבת אלפיים אמה ממקום הנחת העירוב לכל כיוון (עירובין ו-ח; לברכות, ראה ו,ד); עירוב תבשילין - תקנה ליום טוב שחל ביום שישי, המאפשרת לבשל מיום טוב לשבת (ראה שביית יום טוב ו,א-ד; לברכות, ראה ו,ח). שלדבריהם - של מצוות חכמים. מעשר דמאי - בימי יוחנן כוהן גדול, שהיה אחר שמעון הצדיק, שלחו בית דין הגדול ובדקו בכל גבול ישראל, ומצאו שהכול זהירים בתרומה גדולה ומפרישין אותה. אבל מעשר ראשון ומעשר שני או מעשר עני היו עמי הארץ מישראל מקילין על עצמן, ולא היו מפרישין אותן. לפיכך, גזרו שלא יהיה נאמן על המעשרות אלא אנשים נאמנים כשרים. אבל עמי הארץ - פירותיהן ספק, ואינן נאמנין לומר: מעשרין הן. וזה הוא הנקרא דמאי" (מעשר ט,א), ואין מברכין כשמעשרין אותו. יום טוב שני - תקנת חכמים לעשות שני ימים טובים במקומות הרחוקים, שאינם יודעים מתי נתקדש החודש. בימינו תקנת חכמים להמשיך מנהג זה (קידוש החודש ה,ה). ו חג - חג סוכות יחד עם שמיני עצרת. יום עצרת - חג השבועות. שקריאת המגלה היא ההלל - ראה הביאור בפתיחת להלכות אלה. וראשון שלפסח - בחול המועד פסח קוראים בדילוג, שכן בכל יום הקרבנות שווים לקרבנות החג הראשון (תמידין ומוספין ז,א), להבדיל מחול המועד סוכות, שקוראים בו הלל שלם, מפני שבכל יום שמקריבים מספר אחר של קרבנות (שם ט,ט-ב).

בצבור. לפיכך קוראים בדלוג, ואין מברכים עליו, שאין מברכים על המנהג. ויחיד לא יקרא כלל; ואם התחיל - ישלים בדלוג, כדרך שקוראים הצבור. וכן בשאר ימי הפסח - קוראים בדלוג, כראשי חודשים.

ח כיצד מדלגין? מתחילין מתחלת ההלל (תהלים קיג,א) עד "חלמיש למעינו מים" (שם קיד,ח), ודולג ואומר "יי זכרנו יברך...". (שם קטו,יב) עד "הללו יה" (שם קטו,יח), ומדלג ואומר "מה אשיב ליי" (שם קטו,יב) עד "הללו יה" (שם קטו,יט), ומדלג ואומר "מן המצר קראתי יה" (שם קיח,ה) עד סוף ההלל (שם קיח,כט). זה הוא המנהג הפשוט; ויש מדלגים דלוג אחר.

ט כל היום כשר לקריאת ההלל. והקורא הלל למפרע - לא יצא. קרא ושהה וחרז וקרא - אף על פי ששהה כדי לגמר את כלו, יצא. ימים שגומרים בהם את ההלל - יש לו להפסיק בין פרק לפרק; אבל באמצע הפרק לא יפסיק. וימים שקוראין בהם בדלוג - אפלו באמצע הפרק פוסק.

אופן קריאת ההלל

י כל יום שגומרים בו את ההלל - מברך לפניו. ומקום שנהגו לברך אחריו - מברך. כיצד מברך? "יהללוהו יי אלהינו* כל מעשיהו, וחסידיהו וצדיקיהו עושי רצונהו וכל עמדהו בית ישראל ברנה יודו לשמהו, כי אתה יי לה טוב להודות ולשמהו נעים לומר, ומעולם ועד עולם אתה* האל. ברוך אתה יי, המלך* המשבח המפאך חי וקים תמיד ימלך לעולם ועד".

יא יש מקומות שנהגו לכפל מ"אודך כי עניתני" עד סוף ההלל (שם קיח,כא-כט), כופלין כל דבר ודבר שתי פעמים. ומקום שנהגו לכפל - יכפל; ומקום שנהגו שלא לכפל - אין כופלין.

ח המנהג הפשוט - המנהג שפשט והתקבל, בימינו הוא השתמר רק בקהילות תימן. ויש מדלגים דלוג אחר - היום מקובל בקהילות רבות שלא לדלג את הדילוג השלישי שכתב רבנו (קיד,א-קיד,ד) עד ימן המצר. (ט) למפרע - לאחור, שלא כסדר, מן הפסוקים המאוחרים למוקדמים. שהה - המתין. יש לו - מותר לו. (י) מברך לפניו - לפני הקריאה. אלהינו* - בכ"י קי' אין מילה זו. אתה* - בכ"י קי' נוסף: הוא. המלך* - בכ"י יי נוסף: המהלל. (יא) לכפל - שהחזן קורא כל פסוק פעמיים (עפ"י פה"מ סוכה ג,ט). כל דבר ודבר - כל פסוק ופסוק.

יב מנהג קריאת ההלל בימי חכמים הראשונים כך היה: אחר שמברך הגדול שמקרא את ההלל, מתחיל ואומר "הללו יה", וכל העם עונין "הללו יה"; וחוזר ואומר "הללו עבדי יי", וכל העם עונין "הללו יה"; וחוזר ואומר "יהי שם יי", וכל העם עונין "הללו יה"; וחוזר ואומר "יהי שם יי מברך מעתה ועד עולם", וכל העם עונין "הללו יה"; וכן על כל דבר ודבר, עד שנמצאו עונין בכל ההלל "הללו יה" מאה ושלוש ועשרים פעמים, סימן להם - שנותיו שלא הרן.

יג וכן כשהקורא מגיע לראש כל פרק ופרק - הם חוזרין ואומרין מה שאמר. כיצד? כשהוא אומר "בצאת ישראל ממצרים", כל העם חוזרין ואומרין "בצאת ישראל ממצרים". והקורא אומר "בית יעקב מעם לעז", וכל העם עונין "הללו יה", עד שיאמר "אהבתי כי ישמע יי את קולי תחנוני", וכל העם חוזרין ואומרין "אהבתי כי ישמע יי את קולי תחנוני". וכן כשיאמר הקורא "הללו את יי כל גוים", כל העם חוזרין ואומרין "הללו את יי כל גוים".

יד הקורא אומר "אנא יי הושיעה נא", והם עונים אחריו "אנא יי הושיעה נא", אף על פי שאינו ראש פרק. הוא אומר "אנא יי הצליחה נא", והם עונים "אנא יי הצליחה נא". הוא אומר "ברוך הבא", וכל העם אומר "בשם יי". ואם היה המקרא את ההלל קטן או עבר או אשה - עונה אחריהם מה שהם אומרין מלה מלה בכל ההלל.

זה הוא המנהג הראשון, ובו ראוי לילך. אבל בזמנים אלו ראיתי בכל המקומות מנהגות משנות בקריאתו ובעניית העם, ואין אחד מהם דומה לאחר.

(יב) הגדול - המשמש כשליח ציבור. סימן להם - לזכירת מספר 'הללויה' שעונים בהלל. (יג) לראש כל פרק - לתחילת כל פרק חדש (הרמב"ם אינו מזכיר את פרק קטו כראש פרק, משום שבחלוקה המקורית של התנ"ך לפרקים, פרק קיד ופרק קטו הם פרק אחד). (יד) אנא יי הושיעה נא, אנא יי הצליחה נא - המנהג המקובל היום בקהילות רבות לכפול גם אותם. עבד כנעני, שאינו יהודי גמור: "העבדים שהבילו אותם לשם עבדות, וקיבלו עליהם מצוות שהעבדים חייבים בהם - יצאו מכלל הגויים, ולכלל ישראל לא באו" (איסורי ביאה יב,יא). המנהג הראשון - המנהג העתיק. מנהגות משנות - מנהגים שונים.

פרק רביעי

הדלקת נר חנוכה

מניין הנרות

א כמה נרות הוא מדליק בחנכה? מצותה שיהיה כל בית ובית מדליק נר אחד, בין שהיו אנשי הבית מרבין בין שלא היה בו אלא אדם אחד. והמהדר את המצוה - מדליק נרות כמנין אנשי הבית, נר לכל אחד ואחד, בין אנשים בין נשים. והמהדר יתר על זה, ועושה מצוה מן המבחר - מדליק נר לכל אחד ואחד בלילה הראשון, ומוסיף והולך בכל לילה ולילה אחד.

ב כיצד? הרי שהיו אנשי הבית עשרה - בלילה הראשון מדליק עשרה נרות, ובליל שני עשרים, ובליל שלישי שלשים, עד שנמצא מדליק בליל שמיני שמונים.

ג מנהג פשוט בכל ערינו בספרד שהיו כל אנשי הבית מדליקין נר אחד בלילה הראשון, ומוסיפין והולכין נר בכל לילה ולילה, עד שנמצא מדליק בליל שמיני שמונה נרות, בין שהיו אנשי הבית מרבים בין שהיה אדם אחד.

ד נר שיש לו שני פיות עולה לשני בני אדם. מלא קערה שמן והקיפה פתילות: אם כפה עליה כלי - כל פתילה ופתילה נחשבת כנר אחד; לא כפה עליה כלי - נעשת כמדורה, ואפלו כנר אחד אינה נחשבת.

זמן ההדלקה

ה אין מדליקין נרות חנכה קדם שתשקע החמה אלא עם שקיעתה, לא מאחרין ולא מקדימין. שכח או הזיד ולא הדליק עם שקיעת החמה - מדליק והולך עד שתכלה רגל מן השוק.

(א) מהדר - מקיים בהידור. מדליק - האב נר לכל אחד ואחד. (ג) מנהג פשוט - המנהג שפשט והתקבל. (ד) נר - בלשון משנה הוא הכלי שנותנים בו שמן ופתילות. במרכז הנר היה פתח להכניס בו את השמן ונקב קטן בצדו הנקרא 'פייה', שהפתילה נתונה בו (היום נהוג להדליק נרות חנוכה בכלי מיוחד הנקרא חנוכיה). לדעת רבנו, אין השמש חלק מן החנוכיה (ראה להלן הלכה ח), בכל קנה, כלומר פייה, נותנים נר שעווה, או שיש בו כוסית שנותנים בה שמן ופתילה. עולה לשני בני אדם - יכולים שני אנשים להדליק בו נר חנוכה. כפה - הפך כלי על הקערה כדי שכל פתיל יראה לעצמו. (ה) הזיד - עשה בכוונה. שתכלה רגל מן השוק - השעה שהסתיים המסחר בשוק בזמנם, והוא סוף זמן ההדלקה.

וְכַמָּה הוּא זְמַן זֶה? כְּמוֹ חֲצִי שָׁעָה אוֹ יֵתֵר. עֶבֶר זְמַן זֶה – אֵינוֹ מְדֻלֵּק. וְצִרִיךְ לְתַן שֶׁמֶן בְּנֵר כְּדֵי שֶׁתְּהִיָּה דוֹלָקֶת וְהוֹלֶכֶת עַד שֶׁתְּכַלֶּה רִגְלֵ מִן הַשּׁוּק. הַדְּלִיקָה וְכֻבְתָּהּ – אֵינוֹ זָקוּק לְהַדְּלִיקָה פְּעַם אַחֲרָת. נִשְׁאַרָה דוֹלָקֶת אַחֵר שֶׁכָּלְתָּהּ רִגְלֵ מִן הַשּׁוּק – אִם רָצָה לְכַבּוֹתָהּ אוֹ לְסַלְקָהּ, עוֹשָׂה.

שמני ההדלקה

וְכָל הַשְּׂמָנִים וְכָל הַפְּתִילוֹת כְּשֵׁרוֹת לְנֵר חֲנֻכָּה, וְאֵף עַל פִּי שְׂאִין הַשְּׂמָנִים נִמְשָׁכִים אַחֵר הַפְּתִילָה, וְאֵין הָאוֹר נִתְּלִית יָפָה בְּאוֹתָן הַפְּתִילוֹת. וְאֵפְלוּ בְּלִילֵי שַׁבַּת שַׁבְּתוֹךְ יָמֵי חֲנֻכָּה מֵתֵר לְהַדְּלִיק בְּשְׂמָנִים וּפְתִילוֹת שְׂאֵסוֹר לְהַדְּלִיק בְּהֵן נֵר שַׁבַּת; לְפִי שְׂאֵסוֹר לְהַשְׁתַּמֵּשׁ לְאוֹר חֲנֻכָּה בֵּין בְּשַׁבַּת בֵּין בַּחֲלֵ, וְאֵפְלוּ לְבָדֵק מְעוֹת אוֹ לְמַנּוֹתָן לְאוֹרָה אֵסוֹר.

מקום ההדלקה

זֶה נֵר חֲנֻכָּה – מְצוּה לְהַנִּיחוֹ עַל פֶּתַח בֵּיתוֹ מִבְּחוּץ, בְּטַפַּח הַסְּמוּךְ לַפֶּתַח, עַל שְׂמָאל הַנִּכְנָס לְבֵית, כְּדֵי שֶׁתְּהִיָּה מְזוּזָה מִיָּמִין וְנֵר חֲנֻכָּה מִשְׂמָאל. וְאִם הָיָה דֶרֶךְ בְּעֵלְיָהּ – מְנִיחוֹ בַּחֲלוֹן הַסְּמוּכָה לְרֵשׁוֹת הָרַבִּים. וְנֵר חֲנֻכָּה שֶׁהַנִּיחוֹ לְמַעְלָה מֵעֲשָׂרִים אַמָּה – לֹא עָשָׂה כְּלוֹם, מִפְּנֵי שְׂאֵינוֹ נֶכֶר.

חַ בְּיָמֵי הַסְּכָנָה מְנִיחַ נֵר חֲנֻכָּה בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ מִבְּפָנָיִם; וְאֵפְלוּ הַנִּיחוֹ עַל שַׁלְחָנוֹ – דֵּיוֹ. וְצִרִיךְ לְהִיּוֹת בְּתוֹךְ הַבַּיִת נֵר אַחֵר לְהַשְׁתַּמֵּשׁ לְאוֹרוֹ. וְאִם הָיְתָה שֶׁם מְדוּרָה – אֵינוֹ צִרִיךְ נֵר אַחֵר; וְאִם אָדָם חָשׁוּב הוּא, שְׂאֵין דְּרָכּוֹ לְהַשְׁתַּמֵּשׁ לְמְדוּרָה – צִרִיךְ נֵר אַחֵר.

ו) אֵין הַשְּׂמָנִים נִמְשָׁכִים אַחֵר הַפְּתִילָה – אֵין הַשְּׂמָנִים נִסְפָּגִים בַּפְּתִילָה וְאֵינִם עוֹלִים אֶל רֹאשׁהּ בְּאוֹפֵן תַּקִּין. וְאֵין הָאוֹר נִתְּלִית – אֵין הָאֵשׁ דוֹלֶקֶת בְּאוֹפֵן תַּקִּין אֶלֶּא מִהַבְּהַבֵּת. שְׂאֵסוֹר לְהַדְּלִיק בְּהֵן נֵר שַׁבַּת – בְּשַׁבַּת, שֶׁהָאוֹר נוֹעַד לְשִׁימוֹשׁ הָאָדָם, מְדֻלֵּקִים נֵר בְּשֶׁמֶן הַבוֹעֵר יָפָה, גִּזְרָה שֶׁמָּא לֹא תִדְלַק הַפְּתִילָה יָפָה, וְיִבּוֹא לְהַטוֹת אֶת הַנֵּר כְּדֵי לְקַרֵּב אֶת הַשֶּׁמֶן לַפְּתִילָה וְלַהַגְדִּיל אֶת אוֹר הַלְּהַבָּה, וְיִתְחַיֵּב בְּמִלְאֶכֶת הַבְּעֵרָה (שַׁבַּת ה-ח). וּבְחֲנוּכָה – הַנֵּר נוֹעַד רַק לְפִרְסוּם הַנֵּס. (ז) טַפַּח – כ-8 ס"מ (ראוה נִסְפַח מִידוֹת וּמִשְׁקָלוֹת). עֲלִיָּה – בְּקוֹמָה שֶׁמַּעַל קוֹמַת הַקְּרָקֶע. הַשְּׂמוּכָה – הַפּוֹנָה. מְעַשְׂרִים אַמָּה – כַּעֲשָׂרָה מֵטְרִים. לֹא עָשָׂה כְּלוֹם – לֹא קִיָּים אֶת הַמְצָנָה. שְׂאֵינוֹ נֶכֶר – לְבָנֵי רֵשׁוֹת הָרַבִּים, וְהָרִי מְדֻלֵּקִים נֵר חֲנוּכָה "כְּדֵי הַלְּהוֹדִיעַ הַנֵּס" (לְהֵן הַלְּכָה ב'). ח) בְּיָמֵי הַסְּכָנָה – בְּיָמֵי רְדִיפַת יְהוּדִים, שֶׁנֵּר הַחֲנוּכָה מַעֲיֵד שִׁישׁוּבֵי הַבַּיִת הֵם יְהוּדִים. נֵר אַחֵר – כְּדֵי שֶׁלֹּא יִשְׁתַּמֵּשׁ בְּנֵר הַחֲנוּכָה (נֵר הַשְּׂמֵשׁ הַנְּהוּג הַיּוֹם אֵינוֹ חֶלֶק מִן הַחֲנוּכִיָּה, וְלִפִּי הַלְּכָה זֶה מְדֻלֵּקִים אוֹתוֹ רַק בְּשַׁעַת הַסְּכָנָה, כְּשֶׁהַחֲנוּכִיָּה בְּתוֹךְ הַבַּיִת). אָדָם חָשׁוּב – בְּמַעֲמַד חֲבֵרְתֵי גְבוּהָ. צִרִיךְ נֵר אַחֵר – שֶׁמָּא יִשְׁתַּמֵּשׁ בְּאוֹר נֵר הַחֲנוּכָה, אֵף עַל פִּי שֶׁשֶׁם מְדוּרָה, שֶׁהָרִי אֵינוֹ

ט נֵר חֲנֻכָּה שֶׁהַדְּלִיקוֹ חֲרַשׁ שׁוֹטָה וְקִטָּן אוֹ גוֹי – לֹא עָשָׂה כְּלוֹם, עַד שֶׁיִּדְלִיקוֹ מִי שֶׁהוּא חַיֵּב בְּהַדְּלָקָה. הַדְּלִיקוֹ מִבְּפָנָיִם וְהוּצִיאוֹ דְּלוּק וְהַנִּיחוֹ עַל פֶּתַח בֵּיתוֹ – לֹא עָשָׂה כְּלוֹם, עַד שֶׁיִּדְלִיקוֹ בְּמִקוֹמוֹ. אַחֲזוּ הַנֵּר בְּיָדוֹ וְעָמַד – לֹא עָשָׂה כְּלוֹם, שֶׁהָרוּאָה אוֹמֵר: לְצִרְכּוֹ הוּא עוֹמֵד. עֲשִׂיתָ שֶׁהִיְתָה דוֹלָקֶת כָּל הַיּוֹם כְּלוֹ – לְמוֹצָאֵי שַׁבַּת מְכַבֶּה וּמְבַרֵךְ וּמְדֻלֵּקָה, שֶׁהַהַדְּלָקָה הִיא הַמְצָוָה, לֹא הַהֲנַחָה. וּמֵתֵר לְהַדְּלִיק נֵר חֲנֻכָּה מִנֵּר חֲנֻכָּה אַחֵר.

י חָצֵר שִׁישׁ לָהּ שְׁנֵי פֶתָחִים בְּשִׁתֵּי רוּחוֹת – צִרְכָּה שְׁנֵי נְרוֹת, שֶׁלֹּא יֵאמְרוּ הָעוֹבְרִים בְּרוּחַ זֶה: לֹא הַנִּיחוֹ נֵר חֲנֻכָּה. אֲבָל אִם הָיוּ בְּרוּחַ אַחַת – מְדֻלֵּק בְּאַחַד מֵהֶם.

יא אוֹרַח שְׂמֵדֻלֵּקִים עָלָיו בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ – אֵינוֹ צִרִיךְ לְהַדְּלִיק עָלָיו בְּמִקוֹם שְׁנֵתְאָרַח בּוֹ; אֵין לוֹ בֵּית לְהַדְּלִיק עָלָיו בּוֹ – צִרִיךְ לְהַדְּלִיק בְּמִקוֹם שְׁנֵתְאָרַח בּוֹ, וּמִשְׁתַּתָּף עִמָּהֶם בְּשֶׁמֶן. וְאִם הָיָה לוֹ בֵּית בְּפָנָיִם עֲצֻמוֹ – אֵף עַל פִּי שְׂמֵדֻלֵּקִים עָלָיו בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ, צִרִיךְ לְהַדְּלִיק בְּבֵית שֶׁהוּא בּוֹ, מִפְּנֵי הָעוֹבְרִים.

חשיבות המצווה

יב מְצוּת נֵר חֲנֻכָּה – מְצוּה חֲבִיבָה הִיא עַד מְאֹד, וְצִרִיךְ אָדָם לְהַזְהֵר בָּהּ, כְּדֵי לְהוֹדִיעַ הַנֵּס וּלְהוֹסִיף בְּשַׁבַּח הָאֵל וְהוֹדִיָּה לוֹ עַל הַנִּסִּים שֶׁעָשָׂה. אֵפְלוּ אֵין לוֹ מָה יֵאכַל אֶלֶּא מִן הַצְּדָקָה – שׁוֹאֵל, אוֹ מוֹכֵר כְּסוּתוֹ, וְלוֹקַח שֶׁמֶן וְנְרוֹת וּמְדֻלֵּק.

יג הָרִי שְׂאֵין לוֹ אֶלֶּא פְּרוּטָה אַחַת, וְלִפְנֵי קְדוּשַׁת הַיּוֹם וְהַדְּלָקֶת נֵר חֲנֻכָּה – מְקַדִּים שֶׁמֶן לְהַדְּלִיק נֵר חֲנֻכָּה עַל הַיִּין

רְגִיל לְהַשְׁתַּמֵּשׁ בְּמְדוּרָה. ט) חֲרַשׁ – "חֲרִישׁ וְחִירְשַׁת הָאִמּוּרִים בְּכָל מְקוֹם – הֵם הָאֵילָמִים שֶׁאֵין שׁוֹמְעִין וְאֵין מְדַבְּרִים [שְׁזוּהוּ עִם חֲסָרֵי הַבְּנָה מוּחֲלָטִים]. אֲבָל מִי שֶׁמְדַבֵּר וְאֵינוֹ שׁוֹמֵעַ אוֹ שׁוֹמֵעַ וְאֵינוֹ מְדַבֵּר – הָרִי הוּא כְּכָל אָדָם" (אִישׁוֹת ב,כז). שׁוֹטָה וְקִטָּן – חֲרַשׁ, שׁוֹטָה וְקִטָּן פְּטוּרִים מִכָּל הַמְצָוּוֹת מִן הַתּוֹרָה (לְהַגְדֵּר שׁוֹטָה וְקִטָּן, רָאה לְעֵיל א,א-ב). לְצִרְכּוֹ הוּא עוֹמֵד – שֶׁהוּא מִשְׁתַּמֵּשׁ בְּנֵר לְצוּרְכּוֹ, וְאֵינוֹ נֵר חֲנוּכָה. עֲשִׂיתָ – נֵר לְמֵאוֹר הַדְּלוּק זְמַן ר.ב. י) רוּחוֹת – כִּיווִנִים. יא) אוֹרַח – מִי שֶׁשׁוּהָה בְּזִמְנֵן הַהַדְּלָקָה בְּבֵית אַחֵר. לְהַדְּלִיק עָלָיו – לְהַדְּלִיק עִבּוּרוֹ. וּמִשְׁתַּתָּף – מִשְׁלֵם חֶלֶק מִמְּחִיר הַשֶּׁמֶן, וְיוֹצֵא יָדוֹ חוֹבַת הַדְּלָקָה. בֵּית בְּפָנָיִם עֲצֻמוֹ – מִתְאַרַח בְּדִירָה נְפֻרְדָּת. מִפְּנֵי הָעוֹבְרִים – שֶׁלֹּא יֵאמְרוּ שֶׁבְּבֵית זֶה לֹא הַדְּלִיקוֹ נֵר חֲנוּכָה. יב) שׁוֹאֵל – מִבְּקֵשׁ כֶּסֶף (רָאה שַׁבַּת ה,א). כְּסוּתוֹ – בְּגָדוֹ. לוֹקַח – קוֹנֵה. יג) קְדוּשַׁת הַיּוֹם – יֵין לְקִידוּשׁ שַׁבַּת.

לְקָדוֹשׁ הַיּוֹם; הוֹאִיל וּשְׁנֵיהֶם מְדַבְּרֵי סוּפְרִים – מוֹטֵב לְהִקְדִּים
נֵר חֲנֻכָּה, שֵׁשׁ בּו זְכוּרֹן הַנֵּס.

יֵד הִיָּה לְפָנָיו נֵר בֵּיתוֹ וְנֵר חֲנֻכָּה, אוֹ נֵר בֵּיתוֹ וְקָדוֹשׁ הַיּוֹם –
נֵר בֵּיתוֹ קוֹדֵם, מִשּׁוֹם שְׁלוֹם בֵּיתוֹ, שֶׁהָרִי הַשֵּׁם נִמְחָק לַעֲשׂוֹת
שְׁלוֹם בֵּין אִישׁ לְאִשְׁתּוֹ. גְּדוּלַּת הַשְּׁלוֹם, שֶׁכָּל הַתּוֹרָה נִתְּנָה
לַעֲשׂוֹת שְׁלוֹם בְּעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר: "דְּרֻכֶּיהָ דְרֻכֵי נַעַם, וְכָל
נִתְיַבּוּתֶיהָ שְׁלוֹם" (משלי ג, יז).

שֵׁשׁ בְּרִיךְ רַחֲמָנָא דְסִיעֵן

נִגְמַר סֵפֶר שְׁלִישֵׁי בְּעֹזֶרֶת שְׂדֵי. וּמִנֵּין פְּרָקִים שֶׁלְסָפֵר זֶה שֶׁבָּעָה
וְתִשְׁעִים: הַלְכוֹת שֶׁבֶת – שְׁלֹשִׁים פְּרָקִים; הַלְכוֹת עֵרוֹבִין –
שְׁמוֹנֶה פְּרָקִים; הַלְכוֹת שְׁבִיתַת עֶשׂוֹר – שְׁלֹשָׁה פְּרָקִים;
הַלְכוֹת שְׁבִיתַת יוֹם טוֹב – שְׁמוֹנֶה פְּרָקִים; הַלְכוֹת חֲמִץ
וּמִצָּה – שְׁמוֹנֶה פְּרָקִים; הַלְכוֹת שׁוֹפָר וְסִכָּה וְלוּלָב –
שְׁמוֹנֶה פְּרָקִים; הַלְכוֹת שְׁקָלִים – אַרְבָּעָה פְּרָקִים; הַלְכוֹת
קָדוֹשׁ הַחֹדֶשׁ – תִּשְׁעָה עָשָׂר פְּרָקִים; הַלְכוֹת תַּעֲנִיּוֹת –
חֲמֵשֶׁה פְּרָקִים; הַלְכוֹת מְגִלָּה וְחֲנֻכָּה – אַרְבָּעָה פְּרָקִים.

יֵד (יֵד נֵר בֵּיתוֹ - נֵר לְמֵאוֹר בְּבֵיתוֹ (ריטב"א, שבת כג, ב), שִׁיחֵנו בְּנֵי בֵּיתוֹ בְּשִׁלוֹם וְלֹא
יִצְטַעְרוּ בְּחוּשְׁךְ. אֵךְ לְדַעַת רַבִּים, הַכוּוֹנָה הִיא דוּוּקָא לְנֵר שֶׁבֶת (לְטַעַם הַהֲדַלְקָה: עוֹנֵג
שֶׁבֶת וְכַבּוּד שֶׁבֶת רָאָה שֶׁבֶת הָא, ל; ה). הַשֵּׁם נִמְחָק - אֵף שֶׁבְּדֶרֶךְ כָּלֵל אֲסוּר לְמַחוּק אֶת
שֵׁם ה' (יִסוּדֵי הַתּוֹרָה ו, א), שֵׁם ה' נִמְחָק בְּמַהֲלֵךְ בְּדִיקַת סוּטָה שֶׁבַעֲלָה הִבִּיא אוֹתָהּ
לְמַקְדֵּשׁ. סוּטָה לַעֲנִיין זֶה הִיא אִשֶׁת אִישׁ הַחֲשׂוּדָה בְּנִיאוּף, לְאַחַר שֶׁהִתְיַחֲדָה עִם
אָדָם שֶׁהוּזָהְרָה שֶׁלֹּא לְהִתְיַחֲדַת עִמּוֹ (שׁוּטָה ג, ה-ו). אִם נִמְצָא שֶׁלֹּא נִטְמָאָה -
מוֹתֵרִים בְּנֵי הַזּוּג לְשׁוֹב וּלְחִיּוֹת יַחַד בְּאִמּוֹן וּבְשִׁלוֹם.
בְּרִיךְ רַחֲמָנָא דְסִיעֵן - בְּרוּךְ הַרַחֲמָן (ה') שֶׁסִּיעֵנוּ. הוֹדָאָה הַבָּאָה בְּסוּף כָּל חֲטִיבַת
הַלְכוֹת.

חֲתִימָה: בְּרִיךְ רַחֲמָנָא דְסִיעֵן עַל בִּיאוֹר סֵפֶר זְמַנִּים, וּבְצִאֲתָנוּ מִן הַקּוֹדֶשׁ, נִבְרַךְ
לֵה' שֶׁסִּיעֵנוּ בְּעַדְנוּ לְהַגִּיעַ עַד הַלוֹם. כֵּן יִגִּיעֵנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ לְסִיִּים אֶת בִּיאוֹר כָּל
הַסִּפְרִים הָאֲחֵרִים, לְלַמּוֹד אֶת הַתּוֹרָה, לַעֲשׂוֹתָהּ וּלְחִיּוֹתָהּ.